

ГЛОСАРІЙ

АРТЕЗІАНСЬКІ ВОДИ – напірні підземні води, що містяться у водопроникних пластах (пористих, тріщинуватих, карстових), перекритих та підстелених водонепроникними породами. Вони залягають глибше від ґрунтових вод. Артезіанські басейни формуються звичайно при вгнутому контурі шарів гірських порід.

БОЛОТО – частина земної поверхні, надмірне зволоження на якій призвело до розвитку вологолюбної рослинності та накопичення на поверхні шару торфу товщиною понад 30 см у неосушеному стані.

БІОЛОГІЧНА РЕКУЛЬТИВАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ – комплекс біологічних заходів, спрямованих на відновлення родючості порушених земель з метою вирощування на них сільськогосподарських і лісових культур.

БУДІВЕЛЬНА РЕКУЛЬТИВАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ – спорудження житлових, промислових, складських та інших об'єктів на території відпрацьованих відвалів, кар'єрів, виробок.

ВОДОГОСПОДАРСЬКА РЕКУЛЬТИВАЦІЯ – будівництво водоймищ різного призначення (водосховища, ставки для розведення риби, дичини, вигулювання свійської водоплавної птиці).

ВОЛОГОЗАРЯДКОВИЙ ПОЛИВ – полив, який проводиться на полях з глибоким заляганням ґрунтових вод. Завдання його полягає в тому, щоб ще до сівби або до початку вегетації культури створити в кореневмісному шарі ґрунту надійний запас вологи, який буде використаний у процесі вегетації рослин.

ВОДОЗАБІР – гідротехнічна споруда або пристрій для забору води з водоймища, водотоку (річки) чи підземного джерела та подачі її в магістральний канал. Водозабір іноді називають ще головною спорудою.

ВЕГЕТАЦІЙНИЙ ПОЛИВ – основний вид поливу для підтримання сприятливого водного режиму ґрунту на посівах сільськогосподарських культур, у садах, виноградниках протягом періоду вегетації. Застосовується при потребі, відповідно до біологічних вимог культур і з урахуванням метеорологічних умов, що склалися під час вегетації.

ВЕРХОВОДКА – це тимчасові, сезонні скупчення краплинно-рідинних вод у товщі ґрунтів зони аерації (ненасиченої зони) над поверхнею окремих шарів або лінз, що мають слабку водопроникність. Води верховодки практично не використовуються при зрошенні. Іноді їх використовують для водозабезпечення сільської місцевості. Якість води різна. Верховодки можуть забруднюватися, водні запаси їх нестали. Нерідко вони стають причиною перезволоження ґрунтів.

ГІРНИЧОТЕХНІЧНА РЕКУЛЬТИВАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ – комплекс гірничотехнічних робіт, спрямованих на підготовку територій після завершення на них розробок родовищ корисних копалин або інших робіт, що призвели до порушення земної поверхні, з метою їх подальшого використання у відповідних галузях народного господарства.

ДОЩУВАННЯ – механізований спосіб поливу, при якому зрошувальна вода із зрошувального каналу забирається та подається насосною установкою по трубопроводах до дощувальних апаратів, з яких розбризкується у вигляді штучного дощу над зрошуваною площею.

ДЕЗИНФІКУЮЧІ ПОЛИВИ – поливи, що застосовують для боротьби зі шкідниками сільськогосподарських культур (личинками травневого жука, філоксерою, мишами тощо). Проводяться такі поливи затопленням, іноді з внесенням у ґрунт пестицидів.

ЗАБОЛОЧЕНІ ЗЕМЛІ – землі, надмірне зволоження яких призвело до розвитку на них вологолюбної рослинності та початку процесу торфоутворення (шар торфу на поверхні землі менше 30 см).

ЗРОШЕННЯ – штучна подача води в ґрунт для поліпшення його водного режиму. Зрошення застосовується тоді, коли природного зволоження ґрунту атмосферними опадами недостатньо для одержання високих і стійких врожаїв сільськогосподарських культур.

ЗРОШУВАЛЬНА НОРМА – кількість води ($m^3/га$), яка подається на зрошувальну ділянку за весь вегетаційний період тієї чи іншої сільськогосподарської культури. Це сума всіх поливних норм. Для умов України вона становить 2-6 тис. $m^3/га$.

ЗВОЛОЖУВАЛЬНО-ПРОМИВНИЙ РЕЖИМ – режим, що підтримується на засолених ґрунтах або ґрунтах, яким властиве вторинне засолення. У цьому випадку створюють низхідні потоки води, для чого застосовують підвищені на 20-30 % зрошувальні норми.

ПОЛИВНА НОРМА – разова кількість води (частина зрошувальної норми), яка подається на поле ($m^3/га$) для усунення дефіциту вологи, необхідної для споживання рослинами.

ПРОТИЗАМОРОЗКОВІ ПОЛИВИ – поливи, що застосовуються як засіб боротьби з пізньовесняними або ранньоосінніми заморозками. Норма поливу становить 50-100 $m^3/га$. Особливо ефективні вони при виникненні заморозків в окремих замкнених зниженнях.

ПІДҐРУНТОВЕ ЗРОШЕННЯ – спосіб поливу, при якому вода подається безпосередньо в кореневмісний шар ґрунту, а поверхневі шари зволожуються за рахунок висхідного, переважно капілярного, переміщення вологи. Підґрунтове зрошення ефективне на ґрунтах з добре вираженими капілярними властивостями (середні та важкі ґрунти), а на піщаних, супіщаних та засолених ґрунтах його застосовувати не можна.

ПРИСКОРЕНА ЕРОЗІЯ – розорювання вікових степів, суцільне вирубування лісів, надмірне випасання худоби на пасовищах та інші причини, пов'язані з нераціональною господарською діяльністю людини, руйнує ґрунт значно швидше, ніж відбувається його відновлення у процесі ґрунтоутворення. Прискорена водна ерозія виявляється у вигляді змиву (площинна ерозія) та розмиву (лінійна ерозія) ґрунту. Іноді виокремлюють ще проміжний вид – струменисту ерозію.

УДОБРЮВАЛЬНИЙ ПОЛИВ – полив, який застосовується при дощуванні як самостійний полив з нормою до 100 $m^3/га$ для підживлення

рослин розчиненими у воді добривами, або ж у поєднанні з черговим вегетаційним поливом. Норми удобрювального поливу можуть бути збільшені. Наприклад, при зрошенні стічними водами, якщо вони містять значну кількість поживних речовин.

ОСУШУВАЛЬНА СИСТЕМА – осушені території, обладнані комплексом споруд і будівель, що забезпечують усунення надмірного зволоження кореневмісного шару та підтримують у ньому водно-повітряний режим, необхідний для вирощування високих і сталих врожаїв сільськогосподарських культур, а також створюють умови для високопродуктивного використання сільськогосподарських машин, знарядь і транспортних засобів.

ОСВІЖНІ ПОЛИВИ – поливи, які застосовуються для боротьби з повітряною посухою. Їх норма становить 50-100 м³/га в літні місяці в найбільш спекотний період дня для підтримання рослин у стані тургору. Практикують їх на посівах цукрових буряків, овочевих та інших культур у найбільш відповідальній фазі росту рослин.

ОПРІСНЮВАЛЬНІ, АБО ПРОМИВНІ ПОЛИВИ – поливи, що застосовуються для вимивання із засоленого ґрунту водорозчинних солей. Залежно від типу та ступеня засолення ґрунту мінімальні промивні норми в південних районах України становлять 3500-4500 м³/га. Такі поливи проводять восени.

КОМБІНОВАНА РЕКУЛЬТИВАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ – поєднання двох чи більше видів рекультивацій (наприклад, будівельної та рекреаційної, лісогосподарської та водогосподарської).

КРАПЛИННЕ ЗРОШЕННЯ – один із різновидів підґрунтового зрошення. Сутність його полягає в тому, що зрошувальна вода по густо розгалужених трубопроводах через спеціальні мікроводовипуски (крапельниці) подається малими дозами безпосередньо в кореневмісну зону рослин, підтримуючи протягом вегетації вологість ґрунту на рівні, наближеному до оптимального.

ЛІСОГОСПОДАРСЬКА РЕКУЛЬТИВАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ – створення лісонасаджень експлуатаційного або спеціального призначення (водоохоронних, санітарних, ґрунтозахисних).

НОРМАЛЬНА ЕРОЗІЯ – розвивається на поверхні ґрунту, вкритій природною рослинністю, під дією метеорологічних чинників та рельєфу. Вода та вітер постійно переміщують частинки ґрунту чи гірської породи з місця на місце. Без втручання людини цей процес відбувається дуже повільно.

НАДМІРНО ЗВОЛОЖЕНІ ЗЕМЛІ – території, на яких активно протікає дерново-підзолистий процес ґрунтоутворення і які зазнають періодичного перезволоження (навесні, восени та влітку в період затяжних дощів), унаслідок чого затримуються строки проведення польових робіт, спостерігається зрідження сходів та вимокання посівів, що в кінцевому підсумку призводить до зниження або повної загибелі врожаю.

ЕРОЗІЯ – руйнування ґрунтового покриву, що супроводжується перенесенням і відкладанням дрібнозему під впливом потоків води (водна ерозія) та вітру (вітрова ерозія).

ІМПУЛЬСНЕ ДОЩУВАННЯ – один із інноваційних та прогресивних технологічних напрямів у дощуванні для одержання максимального розосередження поливного потоку. Його застосування дає змогу здійснювати протягом вегетації подачу води на зрошувану ділянку, що повною мірою відповідає (синхронно) щоденному водоспоживанню сільськогосподарських культур.

САНІТАРНО-ГІГІЄНІЧНА РЕКУЛЬТИВАЦІЯ – біологічна консервація порушених земель, які негативно впливають на навколишнє середовище та рекультивація яких для практичного використання є економічно невігідною.

СПОСОБИ ПОЛИВУ – заходи, за допомогою яких реалізують проектний режим зрошення сільськогосподарських культур шляхом рівномірного розподілу поливної води по полю у визначені строки і в потрібній кількості та перетворення її зі стану водяного потоку у зрошувальній мережі в стан ґрунтової вологи на зрошуваних полях і засвоєння цієї вологи рослинами.

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА РЕКУЛЬТИВАЦІЯ – система агробіологічних і технологічних заходів, спрямованих на відновлення родючості порушених земель до стану, придатного для сільськогосподарського виробництва, створення на рекультивованих ділянках польових і кормових угідь, садів, виноградників.

РЕКУЛЬТИВАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ – комплекс інженерно-технічних, меліоративних, агротехнічних, лісогосподарських та інших робіт, які виконуються на порушених землях з метою відновлення їх продуктивності, а також поліпшення умов довкілля.

РЕКРЕАЦІЙНА РЕКУЛЬТИВАЦІЯ – створення зон відпочинку, парків, басейнів, пляжів тощо.

РЕЖИМ ЗРОШЕННЯ, АБО ПОЛИВНИЙ РЕЖИМ – сукупність кількості, строків і норм поливу сільськогосподарських культур.

ТЕХНІКА ПОЛИВУ – комплекс заходів і споруд, за допомогою яких реалізують той чи інший спосіб поливу. При виборі способу поливу враховують господарські та природні умови, характер зрошуваних культур, рівень механізації та агротехніки, рельєф, мікрорельєф поля, глибину залягання ґрунтових вод, властивості зрошуваного ґрунту (вологоємність, водопроникність, вміст розчинних солей тощо).

ФІТОМЕЛІОРАЦІЯ – один з напрямів прикладної екології, в межах якого досліджуються, прогнозуються, моделюються та створюються рослинні системи. Фітомеліорація спрямована на поліпшення геофізичних, геохімічних, санітарно-гігієнічних, біотичних, інтродукційних, просторових та естетичних характеристик екосистем.

